

IVO ŽANIĆ, »TRINAESTI PROZOR«, CDD, Zagreb, 1983.

Piše: Vjekoslav Boban

U trenutku kad suvremenu prozu resi destrukcija, depersonalizacija, dezintegracija i ostale negativne oznake, Ivo Žanić determinira svoj *Trinaesti prozor* kao »jednostavnu priču« opredjeljujući se za lagodnu, komunikativnu, ničim sputanu naraciju, kakvu donekle nalazimo kod narodnih pripovjedača. Jedno od arhaičnih svojstava pučkih književnih tvorevina, i to onog dijela *post festum* određenog kao proza prezentno je već na prvim stranicama Žanićeve knjige – miješanje proze i stiha. Naime, autor je cijelo svoje djelo protkao desetercima preuzetim iz narodnih pjesama, iz Mažuranićeve, *Smrt Smail-age Čengića*, a počesto i parafraziranim u ovisnosti o njihovom pojavnom kontekstu, pa im je funkcija polivalentna, od poredbe do lajt-motiva. Opetovanje tih silabički ustrojenih stihova, zapisanih na naučan proze, i njihova kompozicijska uloga, uloga vezivnog elementa između dvije ili više epizode, kazuje da *Trinaesti prozor* ima *muzikalnu kompoziciju* (Škreb), inače karakterističnu za gradbu pripovijetke.

Piščevo crpljenje iz usmene književnosti ogleda se, također, kroz težnju ka konkretiziranju, što se »očituje u oštrom zapažanju svakodnevnih ili izuzetnih detalja, realija« (D. Zečević), recimo kad glavni lik, Ante Remeta, promatra veliku »Interpublicovu« svjetleću reklamu, koju autor opisuje tako što ispisuje osvijetljena slova, a neosvijetljena izostavlja, ili kad faktografski prenosi »čavrljanje« građana na tramvajskom stajalištu na Trgu Republike u Zagrebu. Osim toga, mnogorječiv je motiv povratka iz vojne, odnosno vojske, te plošno ocrtavanje likova u kojima više kazuju njihove zgode, bez obzira na to da li ih doznajemo iz usta bivšeg vojnika za koga još vrijede vojni zakoni, ili od pripovjedača, koji je jednako subjektivan i nepouzdan.

Distancu između protagonista i naratora Žanić je tek učuvao na dva plana. Prvo, alternacijom *ich* i *er* forme, s tim da je *er* forma nezastupljenija što se više bližimo kraju, i drugo, dobroćudni Ante Remeta je prikazan kao homo duplex, kao onaj koji uistinu diktira asocijativni ustroj priče. To prepuštanje vođenja priče, tj. postovječivanje s junakom, ima za posljedicu da je individualizacija likova provedena amo kroz dijalog, koji je u načelu temeljen na jezičnim razlikama dijalekata, dok je upliv autora gotovo nezamjetan.

Jedino što Ivo Žanić nameće naiinom Anti, njegovom samorazvoju, odnosno adaptaciji na civilstvo, jest da se ono mora odigrati u jednom danu, od dolaska do polaska iz Zagreba. No, jedinstvo vremena u romanu je tek izvanjsko, jer Remeta ne može bez sjećanja, motiviranih ili nemotiviranih prilika u kojima se nalazi, pa ona posljednja nit koja veže epizode – flash backove s aktualnom Remetinom situacijom je njihov direktni ili indirektni prozilazak iz odnosa Ante – Zagreb. Tako je kip Vladimira Nazora dovoljan razlog da čujemo Antino shvaćanje Nazorove priče »Voda«, njome potaknut put u Bobovišće i razočaranje u nenalaženju njenog stvarnosnog adekvata. Odsutno referenta odražava se i na protagonistu. Remeta na osjeća umor od putovanja, od lutanja zagrebačkim ulicama, on ne jede niti pije – on je sav misao i njega najbolje iskazuju njegova razmišljanja, zapravo prepričavanja nekadašnjih zgoda i nezgoda. Čak inkorporirana paralelna deskripcija utakmice i tuče u stilu James Bonda, nije ništa drugo do pozitivno gradirana hiperbola koja je okrenuta protiv »Remeting razmišljanja« i koja je istovremeno u službi razbijanja monotonije proižile iz Antinih astralnih putovanja s jednog na drugi kraj Zagreba. Zamijljivo je da te putešestvije ne obrazuju nekakvu fabulu, niti predstavljaju ikakvo svodenje računa, niti se njima išta rješava, nego tek služe ispunjenju vremena od silaska s autobusa, do ulaska u vlak; u kojemu glavni lik najprije promatra okolinu, potom je kritizira s aspekta vojne discipline, prevrće po uspomenama htijući nekoga sresti i razgovarati, da bi na kraju zaključio kako subesjednik može ustima govoriti a očima šutjeti, i kako taj jedini ostvareni razgovor ruši plošno prikazano nostalgiju Ante Remete koja »blijedi u jutru« zajedno s isforsiranim osvješćenjem da je on nekad živio u Zagrebu, a da sad Zagreb živi u njemu.

Odabrana građa je dana samo na površinskoj razini i jedino je na toj razini dostatna za roman. No, ne uči dublje u lik, tvrdoglavo ustrajati na caklini i time postići zacrtano zahtjeva vrsnog i nadasve iskusnog pripovjedača kojemu, ipak, ne bi trebalo stotinjak stranica da kvalitetno realizira postavljene zadatke. Ivo Žanić je sa svog, ma kako uglančanog trinaestog prozora, tek uspio dati jedan pogled, ali ne i vidik. Da je kojim slučajem otvorio okno, možda bi njegov prvijenac dobio drukčije ozračje, a ovako je postao žrtvom slijepe ambicije.

Dušan Đurić: »NOVINARSKA RADIONICA«,
Zavod za udžbenike i nastavna sredstva,
Beograd, 1983.

Piše: Miroljub Radojkić

»Novinarska radionica« je nekonvencionalna knjiga. Njenim tokom autor to stalno i ponavlja, nazivajući je uporno, kao u naslovu – radionicom. Nastala je, međutim, na vrlo jednostavan način. Novinar i urednik Dušan Đurić (i (iz »Večernjih novosti«) seo je i poveo dnevnik o raznolikim zbivanjima u profesiji koju se bavi. S jedne strane zanimljiva profesija, s druge, čovek bogatog iskustva u toj profesiji, i eto i knjige. Budući da je u pitanju novinarstvo kao poziv koji nije običan, repetitivan, monoton, ni ovaj dnevnik iz svakodnevice tog poziva nije mogao biti drugačiji.

Knjiga koja je tako nastala pristupa novinarstvu kao specifičnom, duhovnom zanatu, i pomalo kao kaltehnicu. U njoj je sve podređeno onom radioničkom principu koji nam je poznat pod parolom »uradi sam«. U tom svetlu, mnoge velike i male tajne novinarske profesije ponuđene su kao proverene istine početnicima u ovom poslu, ili zaljubljenicima u nj. Međutim, ako se autor opredelio za princip »uradi sam«, mogao je mnogo više prostora i materijala da ostavi čitaocu, bolje reći učeniku. Navodio je mnogobrojne greške i zastranjanja kojima su novinari skloni. Posle ispravki nudio je svoje viđenije i verzije, i to pomalo smeta. Izbor materijala, u svakoj radionici, zavisí i od onoga ko bi da u njoj radi, zar ne?

U delu knjige koji se bavi novinarskim oblicima oseća se visok stepen autoređivačkog postupka. Đurić nije podlegao maniru kojeg smo videli kod mnogih drugih novinara kada bi sistematično publikovali svoja iskustva. Nije pravio klasifikacije teorijskog manira, niti zaključke niti pravila. U ovom poglavlju knjige ogledaju se autor i njegova poštena namera – obezbediti početnicima u novinarstvu alat za radionicu. Time možda isuviše, i Đurić ostaje u taboru onih koji u novinarstvu vide samo zanat, mada je to stanovište na prvim stranicama knjige odbacivao. Primetna je tada možda i jedina kontradiktornost, kada piše: »Istina, niko nije naučio da piše komentare ni učeći definicije niti čitajući tuđe tekstove, ma koliko oni bolji bili od onih koje sam piše« (str. 171). Đurić je postupio suprotno od rečenog kada je napisao ovu knjigu – komentari novinarstva. Iz nje se da mnogo i za mnoge naučiti.

U poglavlju »Novinarsko uređivanje« prijatno deluje njegova argumentacija u korist otvaranja redakcija prema svesti i savesti društva i njegovih kompetentnih pripadnika. Uništavajući mitologiju novinarskog poziva, Dušan Đurić je konsekvatno postupio i kod značajja posla kojim se sam bavi – uređivanja. On priznaje da redakcijama i kolegijumima u našem društvenom sistemu niko i ništa ne brani da mnogo više nego do sada koriste kolektivnu pamet i saznanja koja se akumuliraju izvan redakcijskih grupa i soba. Ustručavanje da se to čini odraz je pogrešne samopredstave tih grupa o sebi kao najboljim i najhrabrijim stvaraocima društvene klime i javnog mnjenja. A to nije dobro, kao što ništa manje nije pogrešno ni rešenje da se neki umišljeni »centri« sve pameti, znanja i informacija političkom voljom konstituišu daleko izvan i iznad redakcija i uredništva.

Grafička oprema knjige takođe zaslužuje prikazivačku pažnju. Tekst je raspoređen slogom u dva stupca, u novinskom maniru. Glose su uokvirane, ono što je važno istaknuto je polucrnim slogom. U likovnoj opremi posebna vrednost su mnogobrojne karikature, koje unose ironičnu ili kritičku notu prema predmetu razmatranja, i prava je šteta što su njihovi stvaraoci notirani tek zbirno, na kraju »radionice«. Na mnogo mesta zasluživali su da budu potpisani kao citiranja vredni autori. Jedino što opterećuje čitanje je jedna navika koja je Đuriću izgleda promakla. Osim na str. 76, u svim lošim primirima ili pred stvarnim opasnostima zablude i greške su »mladi novinari«, »početnici«. Ova kategorija je apstraktni krivac i apstraktni učenik za sve greške novinarske profesije. Nismo sigurni da je sa »starim novinarima« sve idealno, i da među njima nema mnogo onih koji godinama tavnore, nazaduju i kvare zanat.

Kome bi se »Novinarska radionica« mogla preporučiti? Kao kolegijalni gest – novinarima kolegama Dušana Đurića. Radi učenja o profesiji – novinarima iz medle srednjeg usmerenog obrazovanja. Studentima novinarstva? Svakako, jer su, izgleda, prošla ona vremena kada se opšta kultura studentske populacije mogla meriti i oplodivati sa nastavničkom. Stoga, neka je svi navedeni donekle osveže ovom knjigom – budalicom pažnje. Neka ih bar podseti na potrebu da steknu »srednjem beležnicu«, kako kaže Đurić. U njoj bi beležili ono što je lepo i pametno rečeno iz bilo koje oblasti. Koliko to može biti korisno vidi se i iz knjige u kojoj ima citata svake vrste, ali sa merom, ukusom, funkcionalnošću. Razbarušeni misli nema. Dušan Đurić je primenio autoređivački postupak. Biće da se stalno pitamo: Da je ovo napisao moj novinar, da li bih »pustio«? Šta bih ispravio tada, i sada ću! Otuda toliko komplimenata za »Novinarsku radionicu«.

u međuvremenu

borba za novi međunarodni informativni poredak
Okrugli sto u Skoplju

Piše: Miroljub Radojkić

U Skoplju je 17. i 18. oktobra održan okrugli sto o temi »Međuzavisnost novog međunarodnog informativnog i novog međunarodnog ekonomskog poretka u svetu«. Organizatori skupa bili su Jugoslovenska nacionalna komisija za saradnju sa UNESCO-m i Makedonska akademija nauka i umetnosti. Učestvovalo je preko pedeset stručnjaka iz različitih grana društvenih nauka, koji su svojim zanimljivim i kompetentnim izlaganjima obezbedili zaista multidisciplinarnu pristup predmetu razgovora. Učesnici okruglog stola iz svih krajeva Jugoslavije ponudili su, takođe, određene sugestije na osnovu kojih se može dograditi strategija SFRJ u borbi za dva pomenuta međunarodna procesa-cilja. Budući da je reč o stručnjacima za ekonomske, sociološke, politikološke i tehničke probleme, redigovana izlaganja sa okruglog stola, čije je štampanje najavljeno, predstavljaju verovatno najcelovitiji uvid jugoslovenske teorije u otvorena pitanja novih međunarodnih poredaka

na području informacija (komunikacija i ekonomskih odnosa. Tako će ovaj skup i očekivana publikacija na zapažen način obležiti kraj tekuće godine, koja je, inače, odlukom OUN, proglašena za međunarodnu godinu komunikacija.

Učesnici skopskih razgovora pošli su od vrlo jasnih, trenutnih odlika međunarodnih odnosa i situacije, kojima se karakterišu uslovi borbe za novi međunarodni informativni i ekonomski poredak. To su: nastavak produbljivanja jaza između razvijenih i nerazvijenih država i naroda; evidentno zaoštravanje međunarodnih političkih odnosa, što izaziva pojačanu međunarodnu propagandu, subverzivne aktivnosti i pokušaje destabilizacije čitavih političkih sistema, pogotovu u nedovoljno razvijenim zemljama; nastavak zapanjujuće burnog razvoja sredstava za komuniciranje. Njihov razvoj, u opisanim uslovima, manje se koristi za jačanje demokratskih unutrašnjih i međunarodnih odnosa, a sve češće za prenošenje pritiska i uništavanje svekolikog identiteta slabijih društava i država. Zbog toga je borba za nove međunarodne poretke u ekonomici i informacijama danas ona crvena nit koja protkiva otpor nerazvijenog dela sveta i postaje princip njihove zajedničke akcije.

U osnovi, naslov teme okruglog stola i tim povodom iskazane diskusije, polazili su od pretpostavke da su ciljevi novog međunarodnog informativnog i novog međunarodnog ekonomskog poretka organski povezani. Dakle, iz mnoštva napajajućih niti, ona koja vodi ka budućim ciljevima izabrana je kao najplodnosnija, zajednički okvir razmatranja. Drugim rečima, ako se nešto može izdvojiti kao prečutni konsenzus između više desetina diskutantata, onda je to verovatno njihova svest da se dva ispitivana procesa nikako ne mogu razdvojiti. Šta više, valjano je dokazivano da ni novog međunarodnog ekonomskog poretka neće biti bez novog poretka i informacijama, budući da su informacije u savremenim uslovima postale jedan do delotvornih faktora (resursa) materijalne proizvodnje. I obratno, mnoštvom primera dokazivano je da se borba zemalja u razvoju mora odvijati paralelno na oba koloseka, jer ni eventualno domašivanje novog međunarodnog ekonomskog poretka ne može automatski, kauzalno, dovesti do novog informativnog poretka. Ipak, po redu prioriteta, radi samo o prevalenciji ekonomskih aspekata nad informativnim, u opštoj svetskoj borbi da se zadrži pluralizam civilizacijskih i kulturnih tipova, odnosno, da se zemlje u razvoju i nacije u zrenju spasu zle sudbine – veštačka predestiniranosti ka modeliranom «cilju» razvoja.

Možda pod dejstvom osnovnog materijala za raspravu (studija »Novi međunarodni ekonomski i novi međunarodni i informativni poredak« prikazana u »Poljima« br. 296. u većini izlaganja kao pokretački faktori ili prepreke za razmah oba pomenuta svetska procesa isticani su: oslanjanje na sopstvene snage i transnacionalna preduzeća, odnosno transnacionalizacija modernog kapitala i kapitalističkih odnosa u svim sferama ljudske delatnosti. Jedan broj učesnika okruglog stola stoga je insistirao da se tim kategorijama dodaju normativno-institucionalna, kulturno-civilizacijska komponenta za pomenute poretke. Pojašnjen je stav da se u uslovima monopoliziranog i diktiranog razvoja tehničkih inovacija i odgovarajuće tehnologije od strane šačice najrazvijenijih zemalja, svako društvo ponaosob, a naročito ona nedovoljno razvijena u globalu, moraju okrenuti unutrašnjim pretpostavkama za različitu primenu opštih objektivnih činilaca. U tom smislu, bilo je i mnogo kritičkih osvrtu na praksu u našoj zemlji, koja je jedan od tvoraca ideje i jedan od predvodnika borbe za nove međunarodne poretke. Uočen je veliki raskorak između načelnih opredeljenja i konkretne akcije, što objektivno dovodi u opasnost ne samo domete borbe na međunarodnom planu, već i unutrašnje domete, to jest samoupravne vrednosti i norme na kojima je konstituisano jugoslovensko društvo. U tom smislu, oštro je kritikovano trenutno (ekonomskim nedaćama izazvano) zatvaranje jugoslovenskog duhovnog prostora za protok informacija i znanja iz sveta što pretilo da zemlju unazadi na nivo »kulturne provincije«.

Međutim, ohrabrujuće je što je osim oštre kritike, dato mnoštvo vrlo konkretnih predloga o tome šta nam valja činiti. Oni će se, prema zajedničkom dogovoru učesnika okruglog stola i organizatora, sistematizovati i u formi zaključka uputiti najširem krugu institucija od kojih se očekuje pokretanje akcija. Ono – što već sada možemo istaći kao prvi preduslov da se ponudeni potencijal multidisciplinarnog, naučnog rezonovanja uspešno primeni, jeste saznanje o tome da akcije moraju biti potpuno jugoslovenskog karaktera. Ako se u otkrivenim aspektima potrebne akcije nastavi razjedi-

njeno odlučivanje i programiranje dela, nedvosmislen je zaključak da ćemo se kao manje razvijena zemlja samo dalje otvoriti za pogubna zračenja »kulturnog i informacijskog imperijalizma«, da ćemo postati lovište profita transnacionalnih korporacija i sve slabiji saborac zemalja u razvoju da se ostvare novi međunarodni informativni i ekonomski poredak u svetu.

Na širem, svetskom planu, naučni skup u Skoplju je takođe uspešno markirao pravce akcija za koje bi trebalo da se založi Jugoslavija, u pokretu nesvrstanih zemalja, u Grupi 77 i u svim međunarodnim organizacijama kroz koje se može koordinirati borba za nove međunarodne poretke. Polazeći od dokazanih potencijala novih tehnologija i metoda obrade, prikupljanja, čuvanja i transfera informacija, za predmet zajedničke rasprave između zemalja u razvoju izdvojeni su sledeći domeni: Nerazvijeni deo sveta mora vrlo brzo da uhvati korak u monetarnim odnosima i transakcijama, na području ekonomske propagande, na planu kompjuterizovanog, daljinskog prenosa informacija i podataka, u »daljinskom«, satelitskom osmatranju i otkrivanju prirodnih bogatstava. Ukoliko ne želi da ostane »sirovinška« i profitna baza transnacionalizovanog kapitala, svet u razvoju mora zajednički da razvija konkurentne baze podataka – nove metode rada, pa čak i varijante informacione tehnologije, i da se mnogo više solidarnosti ojača svoju ukupnu, pregovaračku poziciju. Kao što se iz poslednjeg za zapažanja vidi, na okruglom stolu dat je prilog još jednom nedovoljno artikulisanom principu. Reč je o tome da se novi poreci, bilo u međunarodnim informaciono-komunikacionim procesima i odnosima, bilo u međunarodnim ekonomskim procesima i odnosima, ne mogu graditi kao paralelni, ili potpuno negatorski u odnosu na već postojeće i oživotvorene. Naprotiv, borba za nove poretke podrazumeva, prevashodno, da se već oni dati prevrednuju sa stanovišta i po kriterijumima onih koji u njima nalaze najmanju polzu, kako bi se, na pretresenim i proširenim temeljima gradili novi, ravnopravniji i pravedniji odnosi. Za takve aspiracije ogromne većine savremenih društava, odnosno zemalja u razvoju delimično već postoje normativni vidovi saradnje i regulativni mehanizmi. Prvenstveno, misli se na savete i koordinaciona tela u pokretu nesvrstanih zemalja, na njihov Pool novinskih agencija, na njihove forme saradnje radio-difuznih organizacija, itd. Od regulativnih mehanizama, kao i u prošlosti, zemlje u razvoju najviše mogu da se oslone na Ujedinjene nacije i njene odgovarajuće, specijalizovane organizacije, od kojih je vodeća svakako UNESCO.

Na ovom širem, svetskom planu dotaknuta je još jedna dimenzija svetske situacije. Razmotreno je i obrazovanje različitih profila stručnjaka na koje bi se, kao kreativne, sopstvene snage, mogao i morao ubuduće oslanjati svet u razvoju. Zapaženo je da se na tom planu danas osigurava veoma oštar ideološki obračun, i da zastupnici vodećih ideologija, oslonjeni na svoje ekonomske i vojno-političke in integracije i grupacije, čine sve da za svebr pridobiju kadrove iz zemalja u razvoju. Tako je objašnjavana činjenica da se od svih vidova pomoći, najčešće i najširokogrudnije nude stipendije za obrazovanje eksperata iz zemalja u razvoju. Donatori svakako računaju s mogućnošću da kroz vokacionalno ili univerzitetsko obrazovanje, u kadrove iz manje razvijenih zemalja ugrade svoje vrednosne sisteme, kriterijuma i standarde. Oni računaju da će im se kasnije ta skupa investicija mnogostruko isplatiti. Obrazovanjem kadrova stvaraju pogodno tle za prodor i svojih tehnologija i svojih ideologija, cepajući iznutra, kroz nacionalne politike zemalja u razvoju – njihove međunarodne akcije i zajednički definisane ciljeve. Otuda, napor da se obezbedi više upliva na obrazovanje kadrova, odnosno da se obezbedi njihovo obrazovanje u saglasnosti sa sopstvenim, autentičnim i pluralističkim obrascima kulture i civilizacije, predstavlja nerazdvojen činilac ukupne borbe zemalja u razvoju za doseganje novog informativnog, odnosno novog ekonomskog međunarodnog poretka.

Kao što je već rečeno, dvodnevna razmena mišljenja i ideja bila je vrlo plodonosna u svojim teorijskim dometima. Do koje mere će ona uroditi, kao korektivni trud motivisanih naučnika, nekim praktičnim akcijama – stvar je drugih instanci. Osim sistematizovanih ocena i preporuka, za delovanje unutar zemlje, i za nastup u međunarodnim razmerama, tim instancama će iz Skoplja biti upućena i sledeća pouka: Jugoslavija mora dati svoj doprinos borbi za novi međunarodni informativni poredak u svetu ne samo afirmisanjem sopstvenog modela i prakse informisanja, već i ulaganjem svih eksperata i tehničkih dostignuća kojima će podupreti, eventualno drugačije autentične modele i prakse informisanja u ostalim zemljama u razvoju.

»polja« – časopis za kulturu, umetnost i društvena pitanja, novi sad, katolička porta 5/II, telefon (021) 28-765

uredjuju: milan dunderski, dragan čopić, simon grabovac, dragan koković, miroljub radojković, vicko arpad i jovan zivlak (glavni i odgovorni urednik); sekretar radmila gikić; tehnički i likovni urednik cvetan dimovski; članovi izdavačkog saveta: bosiljka bojanić (predsednik), milorad grujić, gion nandor, aleksandar horvat, ratka lotina, velja macut, selimir radulović, radivoj šajtinac, dušan todorović, aleksa trifunov, jovanka žunić (delegati šire društvene zajednice); radmila gikić, relja knežević, tomlislav marčinko, milan paroški, vitomir sudarski i jovan zivlak (delegati izdavača); izdaje nišo »dnevnik« oour »redakcija dnevnik«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31; direktor vitomir sudarski; osnivač pokrajinska konferencija saveza socijalističke omladine vojvodine; časopis finansira s iz kulture vojvodine; rukopise slati na adresu: redakcija »polja«, novi sad, bulevar 23. oktobra 31; na osnovu mišljenja pokrajinskog sekretarijata za nauku i kulturu broj 413-152/73, časopis je oslobođen poreza na promet proizvoda i usluga; tiraž 2.000 primeraka